

В І Д Г У К

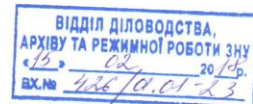
офіційного опонента – д. філол. н., проф. А.М. Приходька – на дисертацію
Л.В. Ковальчук "*Контекст та контекстуальність у сучасному англо-
мовному художньому дискурсі*" [Луцьк – Запоріжжя, 2018. – 231 с.],
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Одним із основних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень є вивчення контексту як надзвичайно складного і в той же час особливо багатоаспектного феномену. В основу дисертаційної роботи Л.В. Ковальчук покладений когнітивно-дискурсивний підхід, що уможливив дослідження контексту і контекстуальності у праксіологічному (діяльнісному) аспекті з залученням основ і постулатів когнітивної лінгвістики, текстології та теорії комунікації.

Дослідження контексту здійснено в органічному зв'язку з тематичним об'єктом комунікації – предметом думки мовця, або топіком, що сприяло розкриттю когнітивної структури контексту та вивченню комунікативного статусу контекстуальних операцій (контекстуалізації, реконтекстуалізації, деконтекстуалізації). Тож актуальність цієї праці визначає відповідність її проблематики провідній у сучасній лінгвістиці когнітивно-комунікативній парадигмі, а також невичерпністю такого мисленнєво-мовленнєвого феномену, яким є "контекст" і необхідністю дослідження шляхів і способів вербального втілення контекстуальності в англomовному художньому дискурсі.

Дослідження проведене на належному науковому та методичному рівнях із залученням достатньо репрезентативного матеріалу – інтеракцій персонажів британської та американської художньої прози ХХ ст.). Корпус дібраного матеріалу склав 750 фрагментів, які слугують надійною базою для отримання об'єктивних результатів та їх належної лінгвістичної інтерпретації.

Використовуючи значний фактичний матеріал, авторка не лише розкриває та обґрунтовує когнітивну структуру контексту, але й визначає функціональні властивості та шляхи взаємодії контекстуальних моделей комунікантів. Заслужовує на увагу детальний аналіз комунікативних факторів контекстуалізації,

реконтекстуалізації та деконтекстуалізації предмета думки та засобів їх експлікації в дискурсі. Глибока філологічна ерудиція, достатня наукова компетенція та обізнаність у літературі питання дозволили авторці критично підійти до об'ємного матеріалу з теми дослідження та зробити цікаві й добре обґрунтовані висновки, що представляють певний науковий інтерес.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому вперше виявлено та описано функціонально-семантичні властивості контексту як особливого ментального конструкту, вивчено архітекτονіку комунікативно значущих факторів контекстуалізації, реконтекстуалізації і деконтекстуалізації та проаналізовано типові мовні засоби, спеціалізовані на здійсненні ефективної комунікації в англомовному художньому дискурсі.

На тлі чіткого логічного викладення думки і впевненого володіння авторкою метамовою дослідження не можна не звернути увагу й на розмаїття використаних видів аналізу (словникових дефініцій, контекстуально-інтерпретаційний, дискурсивний, конверсаційний, статистичний), які у своїй сукупності "б'ють" в одну точку задля розкриття того потаємного і водночас усім ніби добре відомого, що його називають "контекстом". Позитивне враження справляє й глибока обізнаність Л.В. Ковальчук з теоретичними джерелами досліджуваної проблематики (273 позиції у списку використаних джерел).

Композиційна структура дисертації є добре продуманою. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і списку джерел емпіричного матеріалу.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження, визначено категорійно-поняттєвий апарат дискурсології, методологічні та методичні принципи аналізу емпіричного матеріалу.

У другому розділі представлено контекст як ментальну репрезентацію комунікативної ситуації, функціональні особливості контекстуальних моделей і динаміку їх взаємодії.

Третій розділ присвячено комунікативному статусу контекстуалізації предмета думки, виокремлено комунікативні фактори контекстуалізації та їх лінгвальні засоби.

У четвертому розділі йдеться про комунікативний статус реконтекстуалізації та деконтекстуалізації предмета думки. Розглянуто комунікативні фактори реконтекстуалізації та деконтекстуалізації, а також мовні засоби їх втілення.

Сповідуючи дуалістичний погляд на мову в єдності її когнітивних і комунікативних начал, Л.В. Ковальчук упродовж всієї роботи доводить, що художній дискурс всебічно пов'язаний з обробкою інформації, має пряме відношення до її організації, архівації та репрезентації. Він же й забезпечує перманентність комунікативних процесів, у ході яких передаються й переробляються величезні шари знань. У такий спосіб когнітологія постає в творчій майстерні авторки як невід'ємна частина дискурсології, а дискурсологія – когнітології. Обидві вони мають предметом свого інтересу шляхи і способи трансферу інформації у процесі вербального спілкування.

Усе це дозволяє кваліфікувати опоновану дисертацію як серйозну багатопланову наукову працю. Можна із всією впевненістю сказати, що заявлена в роботі мета досягнута, усі завдання розв'язано із застосуванням адекватних методів дослідження.

Разом із тим, складність завдань, що стоять перед такого рівня роботами, не могла не позначитися на деяких недоліках, що їх можна сформулювати у вигляді окремих зауважень.

1. Попри певні методологічні зусилля [с. 21-25], у дисертації все ж таки не зовсім чітко окреслена позиція авторки щодо розмежування понять "текст" і "дискурс". І це відчувається упродовж всієї роботи – від її назви (де замість терміну "англомовний художній дискурс" напрошується термін "англомовні художні твори") до аналізу окремих уривків, які насправді є текстовими, а не дискурсивними фрагментами. Відчуваючи хиткість своєї позиції, Л.В. Ковальчук ухиляється від використання обох термінів і називає головний об'єкт своєї наукової рефлексії "фрагментами комунікативних інтеракцій" [с. 15], але від цього він не стає менш суперечливим. Тож наукова інтрига зберігається знову-таки невирішеністю проблеми щодо тексту й дискурсу. Оскільки дискурс, вважає авторка услід за Ю.Н. Карауловим, "...є явищем, складовими якого є текст" [с. 24] тобто сукупною множинністю текстів, то виникає питання: яким же чином

закономірності, встановлені дисертанткою на матеріалі окремих текстових відрізків, можуть бути екстрапольованими на весь дискурсивний простір художнього мовлення?

2. Виділяючи функціональні властивості контекстуальних моделей, авторка говорить про асиметрію, яка полягає в тому, що мовець і адресат не є рівноположеними комунікативними партнерами і стверджує, що саме "асиметрія часто веде до непорозуміння, комунікативних конфліктів і навіть блокування комунікації" (с. 49). Проте виникає сумнів стосовно того, чи можна тоді вважати симетрію між комунікативними партнерами запорукою ефективності та успішності комунікації. Тож варто було б якщо не виділити в окремий параграф, то, принаймні, зробити припущення про те, як розгортатиметься контекстуальна модель за умов симетрії відносин між комунікативними партнерами.

3. Позитивним моментом роботи є її прагнення до візуалізації / унаочнення напрацьованих результатів, що має своїм наслідком достатню кількість графічних об'єктів – рисунків, схем, діаграм. Проте будь-яка наочність має й зворотну сторону медалі: вона приковує до себе підвищену увагу і, як наслідок, викликає зайві питання. Так, рис. 3.1 "Контекстуалізація предмета думки мовця" [с. 75] (в АКД під назвою "Схема 2" він наводиться на с. 9) демонструє, що і мовець, і адресат – це активні учасники процесу контекстуалізації, які а priori є рівнонаближеними до предмета думки. Проте якщо адресат, скажімо, "поза контекстом" не бажає співпрацювати з мовцем, то чи працюватиме ця схема і чи матиме місце контекстуалізація предмета думки взагалі? Аналогічне можна сказати й стосовно рис. 3.3 "Оцінна шкала предмета думки мовця" [с. 137], де унаочнюється біполярність (позитивна оцінка – негативна оцінка) предмета думки. Отож чи інформативним в цьому зв'язку буде "0", коли ставлення до предмета думки у мовця байдуже? Вважаємо, що пояснень та інтерпретацій потребують всі компоненти, представлені на цій схемі.

4. Технічні зауваження:

- у тексті роботи наведено таблиці кількісних підрахунків (сс. 109, 131, 141, 144), проте пояснення необхідності представлення цих даних та їх інтерпрета-

ція відсутні – гарно було б прокоментувати дані кількісного аналізу, що могло б також частково пояснити і його доцільність;

- у § 1.2 "Методологія та методика дослідження" відсутній опис такого важливого етапу дослідження, яким є алгоритм добору та систематизації емпіричного матеріалу, що дає ключ до адекватного розуміння всієї роботи;

- підвищене використання терміну "предмет думки мовця" (75 разів у КД і 121 – в АКД) аж ніяк не є виправданим ані з огляду на естетику метамови дисертації, ані з огляду на термінологічну необхідність (його наведено у списку скорочень, с. 12) – логічно, що при такій (над)високій продуктивності свого використання термін мав би входити до списку ключових слів (як і термін "активний реагент"), але цього чомусь не трапилося.

Висловлені зауваження не торкаються основного змісту дисертації та не знижують її загальної позитивної оцінки. Навпаки, зі всією впевненістю можна стверджувати, що робота Л.В. Ковальчук сприяє поглибленню й розширенню епістемічних надбань мовознавства, зокрема когнітивної лінгвістики та прагмалінгвістики, тексто- і дискурсознавства, лінгвопоетики та лінгвосеміотики, що, безперечно, складає вагоме теоретичне значення дослідження.

Дисертація має й чимале прикладне значення, бо її матеріали можуть знайти широке використання в навчальному процесі, в наукових розвідках студентів і аспірантів. Вони можуть бути використані в нормативних курсах із проблем мовознавства, лексикології, теоретичної граматики й лінгвокультурології, а також у спецкурсах із герменевтики та у практиці викладання англійської мови.

Основні положення дисертації висвітлено в 17 публікаціях, із них 10 статей у фахових виданнях України, 1 – в іноземному виданні (Угорщина) та апробовано на 18 (!) наукових конференціях. Публікації авторки, її доповіді на конференціях і автореферат адекватно відображають основні положення та висновки дисертаційної роботи.

Оцінюючи дисертацію в цілому, зазначу, що вона є зрілою та концептуально завершеною працею, яка, з одного боку, теоретично осмислює зроблене у галузі загального і конкретного мовознавства, а, з іншого, – представляє досліджуваний об'єкт у вимірах сучасної парадигми знання. Вона написана корект-

ною українською мовою, гарно виконана в технічному відношенні, не перенасичена термінами іншомовного походження. Її авторка проявила себе вдумливим, серйозним і сумлінним дослідником, здібним до самостійного й творчого вирішення нагальних проблем лінгвістичної науки.

На підставі детального знайомства з текстом дисертації "Контекст та контекстуальність у сучасному англomовному художньому дискурсі", з її авторефератом і окремими публікаціями вважаю, що вона повною мірою відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013, а її авторка, Ковальчук Людмила Володимирівна, *заслужовує* на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії та практики перекладу

Запорізького національного технічного університету А.М. Приходько

Підпис доктора філологічних наук,

професора **Анатолія Миколайовича ПРИХОДЬКА** засвідчую:

Вчений секретар

Запорізького національного технічного університету

університету

В.В. Кузьмін